

Népszerű értekezés a hangsúlyról in praxi.

**Dugonics András:
Magyar példa beszédek és jeles mondások**

**HETEDIK RÉSZ.
Más Büntetések.**

Fel olvasták néki a' leckét.

Meg mosták szappan nélkül.

Sujokkal mosták, azzal a' Tót szappannyal.

Meg járta szárazon a' táncot.

El nem viszi szárazon.

Ki vették a' bolondgyát.

Bele keverték a' csávába.

Vólt kelete a' Bika csíknak.

Az élőt a' holtak hágdossák.[1]

Viszsa adták a' kölcsönt.

Meg szegték a' szalonnát.

Meg kezdték a' szalonnát, reá is járnak.

Tette' zsírja torkára forrott.

Meg buzogányozták.[2]

Torkába verték fogát.

Meg adták levét a' koncnak.

Meg emlegette a' Magyarok' Istenét.

Eszébe jutott édös annya' tejje.

Ráncba szedték.

Meg nézegették minden ráncsait.

Meg lakolt.

Úgy meg ijesztették; hogy aratásig se jö eszére.

Meg lakolta tettét.

Üstökébe kaptak, osztán hurcolták.

Laksz ma a' garasért.

Egerésző szemét, mint a' pipa szárt, ki sütötték.

Ördögöt fogott; azt is jó fülest.

Oda várnak a' fekete lévre.

Meg szegték bőr késsel a' kenyeret.[3]

Meg olvasták az oldal bordát mind a' két felől.

Meg adták néki.

Farához kötötték a' sarkát.

Ki vetették eb rúdon.[4]

Húrt kamóltak bélébül.

Egygyenként szedték ki szeme' szőrét.

Egygyenként verték ki záb fogait.

Lakatot vetének locsogó szájjára.

Egy álló helyében jól meg üstökölték.

Jól meg borsozták néki a' levet.

Jól meg kopintották a' körmét.

Reá reá üddögéltek a' korcsmán.

Rosz ízű falatokat tálalgattak elébe.

Sarkára hágtak.

Bellyebb falatták vele a' sípot.

El ért az Eb ijesztő Péntekre.[5]

Meg ültették vele a' fa lovat.[6]

Bele súlt.

El vágták az inát, mint a' szilaj tehénnek.

Le ütötték inárúl, mint vágón a' bikát.

Le ütötték szarvát.

Feszesen fel húzták a' rámára.

Hozzá láttak a' fordító fával.

Szoros a' kapca.

Elevennyére hágtak.

Meg találták az erét.

Meg vetették az ágát.

Horogra akadt.

Meg vették rajta a' lőcs árrát.

Meg szegték a' hájat, reá járnak.

Meg járta az Alpári táncot.[7]

Által nem esett még az Ebek' harmincadgyán.

Ki vették a' ráncbúl.

Szemmel tartyák, mint a' roszra indulót.

Meg adták a' Bak' árrát.

Föl adták a' fekete levest.

Korán későn; de orcájára kerül.

Meg szappanyozták, mint a' hetes vásznot.

Meg vették néki a' vásárfiát.

Meghánytatták vele a' kecske bakot.

Meg zsákolták.

Úgy el verték, mint a' lisztes zsákot.

Ki porozták nadrágját, mint a' lisztes zsákot.

Bé nem érte egyszerre maga bőrével.

Bé fűtötték a' kemence' szájját.

Reá pörkölte.

Meg adták rosz tettének az árrát.

Taknyát nyálával öszve folytatták.

Fejére parancsoltak.

Tele lett volna szeme szájja.

Meg adták néki a' fütyöllés árrát.[8]

Fejére esett a' sulyok.

Meg se álmodta, még is el kapta.

Feje' lágygyára esett a' téglá.

Rab szíjra fűzték.

Addég vadászott, még maga került a' tőrbe.

Körmére hágtak.

Meg jártatták vele a' borjú táncot.[9]

Le forrázták, mint a' kutyát.[10]

Kurta Fársáng után, negyven napi bőjtre fogák.

Bé vágták az útyyát.

Meg csípte dér az orrát.

Ki vetették a' moly ette kucsmáját.

Ebűl járt.

Ebűl forog malma.

Ki iktatták az öreg szűrt.

Oda mind Farka, mint Füle.

Ebestűl macskástul oda lett.

Fészkestűl tyukmonyostul oda van.

Ki törölték szemét.

Bé horpasztották a' főt.

Ott is vakarja, ahol nem viszket.

Ott is tapogattya, ahhol nem fáj.

Torkig van benne, mind szaros gyermek a' szalma bőcsőben.

Ki adtak rajta, mint Pataiak a' szűrőn.

Úgy van: mint hét macska a' zsákban, maga a' csúcsában.

A' Pénteki kólbász meg akadt a' torkán.

Elől víz; hátul tűz.

Ki adtak rajta.

Isten verte ember.

Hátra van még a' fekete leves[11]

Fülig van a' csávéban.

Le rontották hús körmérűl.

Egy szálíg ki fizették az adósságot.

Kínba van, mint az Undi kutya a' kalodában.[12]

Eb köszönnye a' jó tartást.

Meg lasnakolták.

Meg kongatták a' harangot.

Oda tötték, ahhol a' kutya ki nem kapja kezéből a' kenyeret.

Hadd érezze, ha hallani nem akarja.

Alkusznak immár a' Róka bőrré.

Elevennyire találtak az árral.

Az aranyból se lesz gyűrű, ha meg nem verik.

Előbb állították a' Juh árával.

Úgy meg érdekletette a' verést, mint Szűz a' koszorút.

Körmére égett.

Reá várják a' kutya porcióra.

Ahhol a' szegény Urrá akar lenni, éppen ott vész el.

Néha a' kolompost is elő rándittyák.

El csapta hasát a' páca.

[1] Midőn az embert Bika csíkkal verik, az ember élő, a' Bika csík pedig holttnak maradvánnya. Ez a' mondás igen kedves Plantusnál: dum vivos homines mortui incursant boves.

[2] A' Buzogányok' viselésekről ezeket írja Altorjai Báró Apor Péter: „Az lfiú legények (a' kitűl kitelt) viseltenek ezüst aranyos buzogányokat. Bársonnyal volt borítva a' nyele. A' vége pedig ugyan ezüstös aranyos. A' kitűl pedig olyan ki nem telt; vas buzogánt viselt. A' nyele ezüstös aranyos volt. Én is ilyet viseltem kicsin koromban. Némellyek pedig, hasonló nyelű, vagy cifra baltát, vagy csákánt viseltenek. A' melly ifiú legéntől a' se telt ki; Tatár korbácsot viselt. Tamariskus fa volt a' nyele; két végén fehér csont; vagy csak vékony hosszú nyelű. Két három bog a' korbácscsán. Az hosszú volt. Nohajkának hívták.”

[3] Véletlen vendégje érkezett egykor egy Gazdának. Ennek szép kenyerét látván a' gyermek, szünet nélkül kiáltott a' kuckóból: szegje meg neki, adgyon is belőlle egy szeletet. Meg neheztelt Fiára a' Gazda; de (a' vendégtől való szégyellettében) semmit se szóllott; hanem (minekutánna a' vendég ki ment), hogy kenyeréhez sodort is hozzon: ekkor elő vette a' Gazda nadrág szíjját, és fiát unalmas paraszt kunyorálással jól meg nadrágolta, ezzel a' szobából ki ment. Csak hamar osztán bé ment sódorával a' jövevény vendég; és (ott nem látván a' Gazdát) annak fiát magához szólította: hogy meg fogná szegni a' kenyeret, melyből neki is adandana egy darabot. A' gyermek erre: deiszen (úgymond) szelt már nékem Apám Uram egy bőr késsel fehér kenyeret.

[4] Az al földi lakadalmakban sok kutyák gyülekeznek össze: hogy az el hánytt vetett koncon rágódhassanak. Marakodásokat el únván a' legények lukat csinálnak a' nád falon. Ketten osztán egy hosszú rúddal az udvarból ki mennek, és így a' rudat a' luk alatt tartják. Intenek osztán az udvarban maradt suttyóknak: hogy a' kutyákat lukra hajcsák csupán ezen egy szóval: lukra. Ezt értvén a' kutya, midőn a' lukon ki búvik, ezek a' rudat (hasok alatt) fel kapják, és így a' kutyát a' levegőbe lövik. Az eb rúdon ki hánytatott kutya, nem egy könnyen megyen bé ismét a' lakodalmi udvarba, meg elégedvén azzal: hogy ép lábbal, fővel, oldalbordával haza szaladhatott.

[5] Húsvét után a' leg első Pénteket a' Magyarok eb ijesztő Pénteknek mondgyák. Erre hamar el jutván az ebek, azon gondolattal vannak: hogy ismét az el múltt negyven napi bőjtre érkeztek.

[6] Némelly tolvajt a' fa lónak meg ülésére kárhóztatták a' Bírák: hogy (a' piac közepén lévén) tolvajsága ki tessék. Sokan szemléltették a' fa lovas katonát, de meg únván a' hitvánt, mindnyájan haza mentek, ki vévén egygyet, ki (amazoknak el menttök után is ott marada, és a'

lovasra úgy nézett: mintha szemének minden erejét abban akarná el vesztegetni. Erre meg haragudván a' tolvaj, tarajos szavakkal meg intette az ácsorgót: hogy ő is a' többi után takarodgyék el. De ennek merészségét csudálván az ácsorgó, reá meg neheztelt, és ezeket mondotta néki: ha nem akarod hogy lássalak; miért nem nyargalsz más úccára lovadon?

[7] Ez a' régi köz mondás akkor származhatott: midőn Zalánt Alpárbúl ki verte Árpád, és minden jószágát (melly a' Duna és Tisza között vala) magájévé tette. Meg járta ekkor Zalán az Alpári táncot, de sírva és mindene után nagyon bánkódva.

[8] Két tolvajok lopni indulván, meg egygyeztek abban hogy, ha valamely udvarba mennének, egygyike a' kapuba álljon. A' másika (ha valamire talált) a' zsákmánt füttyöléssel jelencse. Az udvarba bé ment tolvaj, hamar egy kan pujkára talált, 's füttyöléssel jelt adott a' másiknak. Erre a' kan pujka (szokássa szerént) el hurukkolta magát, és így a' tolvajokat kézre kerítette.

[9] A' borjú (mikor táncol) nagy és szapora ugrálásokat viszen végbe. Hasonló képpen a' gyermek is (midőn egygyik kezét meg fogják, a' másikkal korbácsolják) ugrik, mint a' borjú.

[10] Némely kutyát (hogy ki mennyen) erre a' deák szóra szoktattak Ura: Foras, az az: ki te. Ezt hallván egy deáktalan ember, és a' kutyát ki is menni látván, így szólla: talán ezen ebet leforrázták valaha a' konyhában, 's most is attúl fél.

[11] Ennek a' köz mondásnak szerzetét 1685-dikre vihettük. Nagy Váradon történt Szirmai Andrásnak jelen léttében, ki a' történetet így jegyzette fel „Tököli Imrét minden zenebona nélkül el akarván fogatni, a' Nagy Váradi Bassa őtet magához ebédre hivatta, Inassának azt parancsolván: hogy el készítvén köteleket, és láncokat akkor fognák meg Tökölit, mikor az asztaltúl föl kelnek. Tököli (a' sülttet meg évén) szabadságot kére az el menetelre. De a' Basa azt mondá: várakoznék egy keveset: mivel hátra lenne még a' fekete leves.” Az pedig a' kávé volt. Ennek meg ivása utánra vala rendelve Tökölinek meg fogattatása. Le füelték osztán őtet; és Drinápolba vitték.

[12] Midőn Undon gyűlést tartottak az Esküdtek, a' Birónak hojag erszénnyét el kapta a' kutya, és a' fák között a' zsíros hójagot meg evén a' pénzt el szórta. A' kutyanak vissza jöttekor azt gondolták az Esküdtek hogy a' zatskóval a' pénzt is meg ette (mivel a kutya jó volt, azt fel hasítani nem akarván) a' pénznek ki vövössérűl tanakodtanak. Meg állapotak abban: hogy a' kutyát a' kalodára húzzák, és addég korbácsolják, még a' pénzt elő nem adgya. Ennek pedig (mondák egy értelemmel) hamar meg köllenék esnie: ne hogy a' pénz gyomrában el emisztödggyék. A' kutyát tehát addég korbácsoltatták a' kutya pecérekkel: még magát el rezellette. Akkor sajnálották a' Bírák hogy a' tanakodásban annyi üdőt vesztegettek el.